

WWW.UNILIB.R

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Бр. 6. У Сомбору 31. марта 1881. Год. XIII.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

СРПСКИ НАРОДНО-ЦРКВЕНИ ШКОЛСКИ САВЕТ И СРПСКО НАРОДНО УЧИТЕЉСТВО.

Д неког доба нађоше се поједини учитељи, који непрестано без икаквог основа нападају на нашу највишу аутономну управу школску. Ма да ови недостојни нападаји излазе у листу, који се силом натурује за народни орган (!), но који хвала Богу још није захватио здраве слојеве нашега народа, ипак неће бити излишно, да се скине образина са лица злој намери, а то ће се најбоље учинити пријатељским обавештајем нашег народа а особито нашег учитељства.

Ни једна аутономна власт није у тако тешком положају као школски савет. Противу самосвојног рада ове највише вероисповедне школске власти устају с једне стране *пријатељи државне омнипотенције*, који имају своју снажну подпору у данашњем државном суставу и државним органима, с друге стране *непријатељи народно-црквене аутономије*, који траже наслона у црквеној јерархији и у данашњим заступницима негдашњег неограниченог господства њеног. Школски савет бранећи се и од једних и од других није се ни могао а неће се ни моћи кретати онако, како би сам желио, све дотле, док се неизвојује подпуна слобода постанка и опстанка вероисповедних школа у држави и док се на српском сабору законом не створе гаранције у погледу строгог и безусловног извршавања његових наредаба и закључака. Па и у овом досадашњем скућеном положају свом школски савет није пропустио ни једну прилику, кад год је требало да се брани, заштити и утврди наша школа, а што му је борба понајвише остала безуспешна, не може се уписати у грех ни њему као ни народу, јер не само његова него и снага целога народа, представљена у српском народном сабору, није била довољна да одоли силнијој струји државног надмоћија. По

тоне дакле тврдња, да школски савет није вршио ову своју дужност, мора се одбити као проста клевета. Али је свакако жалосна појава, да се нађе и један српски народни учитељ, који оваковим клеветама подпомаже непријатеље наше аутономије у њиховом ровењу противу народно-црквених установа.

Српско народно учитељство један је стуб, као што је школа један знаменити, неразлучни део наше аутономије. Српско учитељство спада по томе већ у први ред бораца за ову тековину нашу. Школски савет појимајући тај позив српских учитеља свагда је заштићавао и одликовао свесног учитеља и до сада нема ни једног случаја, да је гонио учитеља а има их неброј случајева, да је долазио у сукоб са властима и општинама, бранећи учитеља од неправедних нападаја и злонамерног прогона. Обмана је дакле, да школски савет прогања или хоће да прогања учитеље. Но има појединих учитеља, који под изликом либералних начела, што се недају остварити у оквиру наше аутономије, руше основ и природу вероисповедних школа и у то име устају и противу рада школског савета, као заступника тих школа и ти се морају бројати у коло наших противника, који нас час нападају отворено, час нас растварају мукло сијући семе раздора у рођеном крилу нашем. И противу овакових учитеља — хвала Богу што их је врло мало — и треба а и мора се немилеце поступати.

Ми смо уверени, да ће школски савет знати наћи овакове недостојне учитеље, ма како се скрили за позајмљено име материјално и морално банкротованог најамника, на мисле да иза оваке бусије тим подлије могу нападати на власт, која у пуној мери заслужује, да јој се очува ауторитет и достојанство.

РЕОРГАНИЗАЦИЈА УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У БЕОГРАДУ.

Српској народној скупштини поднео је господин министар просвете и црквених послова законски предлог о преуређењу учитељске школе у Београду, по ком се укида четврти разред, који је досад у том заводу постојао. Учење у учитељској школи трајаће три године, а наставној цели поставиће се према томе уже границе. Поглавити разлог, који је руководио г. министра при тој промени, био је тај, што садања учитељска школа (основана пре 10 година) даје сувише мали број свршених ученика (досад у шест пута свега 111), а то није довољно, јер се просеком поставља на годину по 87 учитеља.

Промена, коју г. министар предлаже, била би још и с тога нужна, што се у садањој учитељској школи сувише много учи, много више него што по мњењу г. министра треба да зна учитељ, где се карактеристично изражава, да учитељска школа каква је сад „*надбацује* свој прави задатак.“

О поменутом предлогу имао је у смислу закона да и каже своје мњење главни просветни савет. Исти је изабрао ради тога нарочити одбор, који се поделио у већину и мањину. У већини беху: Стеван Д. Поповић, Светозар Милосављевић и др Војислав Бакић; прва двојица беху неко време управитељи, а последњи је и сад професор учитељске школе. Мањина се састојала из Љубомира Ковачевића, садањег управитеља учитељске школе и дра Николе Ј. Петровића, секретара у министарству просвете. Одборска већина није усвојила законски предлог, мањина се изразила за њега. Главни просветни савет прихватио је иза дуже дебате мњење мањине, те се у смислу исте одазвао министарском предлогу.

Поред свог уважења према личности садањег г. министра просвете не можемо да се опријатељимо са редуковањем учитељске школе са четири на три разреда, јер квантитативна добит биће од тога врло мала, а извесна је квалитативна штета. И у најбољем случају постигло би се тим само обратно од онога, што г. министар пребацује садањој учитељској школи т. ј. да поред хвале вредне *какоће* није одговарала потребама *колчине*. Али по нашем мњењу је ово последње мање зло.

Што већи углед буде уживао учитељски сталеж у друштву, у толико ће се више њих одавати учитељском позиву. Што повољнији буде постајао положај учитеља према другим сталежима, у толико више младића куцаће на вратима учитељске школе. То се опажа и по другим земљама, где је иза првашње оскудице у учитељима настала већ „*прекобројност*.“ Сваком годином множи се од неког времена број учитељских кандидата, тако да се на многим местима не могу сви ни да приме. Већ и у Угарској почиње то да се опажа, а за коју годину нашли би извесно ту појаву и у Србији, особито после овогодишњег закона о учитељским платама, који знатно поправља материјалан положај српских учитеља. Поред тога није запста било потребно, да се учитељска школа преуређује у смислу министровог предлога, него би за прво време било већ довољно, да се повисе садање приправничке штипендије, јер са 20, па и са 36 динара

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

месечно тешко је опстати и ђаку у Београду. Без тога тешко да ће бити каквог успеха и поред три године.

Г. министар хоће својим предлогом, да учитељска школа од сада „упућује своје питомце само на учитељски позив и рад и да их искључно приуготовљава за њих.“ Општа знања предавала би се само у толико, у колико су нужна учитељима за вршење њиховог позива. То би имало нека смисла, да приправници долазе у учитељску школу са извесним општим образовањем, али не треба много увиђавности, па да се увиди, да се то не може тражити од ђака, који је свршио трећи гимназијални разред. Како пак учитељски позив није никакав занат, него вештина, која се развија само на земљишту, које је приуготовљено општим знањем, то се види, какви би учитељи излазили из школе, из које се поготово искључују општа знања. Самостално мишљење о педагошким стварима залуду ћемо код њих тражити, њих ће да претрпа механизам и у регулама спутана глава неће кадра бити, да се напуну одушевлењем за позив, који без тога кржљавим плодом рађа. Какав углед у друштву умеће себи да извојују таки учитељи, какав уплив моћи ће они да имају у животу народа? Тим путем спремају се тек „уче,“ како их описују Милорад и Глишић, али тешко да би из такве школе излетео „наставник“ Миливоје, који Злоселицу претвара у Доброселицу. Кад се још помисли, да над вршењем унутарњег рада у школи неће бдити будно око стручних надзорника, који би активно преко целе године учествовали у школском животу, онда се мора рећи, да пут, којим је пошао г. министар, не значи напредовање српске школе. Слабо ће се поправити то стање „организацијом редовних накнадних предавања,“ што их наглашује г. министар у свом образложењу, јер ти накнадни течајевни мораће увек да се обзиру на најслабије учитеље, а они који су бољи, неће на њима наћи никакве хране. Даље образовање учитеља осигурава се солидним знањем, које је добивено у доброј школи и само собом тежи да се усаврши, налазећи у напредних народа за то још и побуда на окружним и општим учитељским скупштинама, на које се поред скоро 800 учитеља у Србији једва и помишља.

Каже се, да су школе стубови, на којима почива снага државе и народа. Оне су то заиста, кад делају у њима ваљани учитељи. Само бројно множење школа није још ниједан народ унапредило. У бившој војничкој крајини била је у сваком се-

ону школа, али какав благотворан утиљив на народ слабо се од тога осећао. У селишту Буковцу крај Сомбора постоји већ скоро од почетка овог столећа школа, и ипак нема тамо ни десетак одраслих. који би знали да читају, а још мање, који би хтели. Много је важније питање, *какве* су нам школе, него *колико* имамо школа. Тек ваљане школе подижу народе, оне дају здрав правац за живот и дух, што из њих излази, осећа се далеко уокло. Али ваљане школе нису се нигде преко ноћ намножиле, него су резултат дужега развитка. (Свршиће се).

НАЦРТ ЗА НАСТАВУ У ПРАВОСЛАВНОЈ ВЕРИ у основним народним школама.*)

И.

Цјел вероисповедне наставе за православну србеку децу јесте религиозно морално васпитање у духу православне цркве и припрема за свестни живот у својој цркви, и за морални живот у друштву човечијем. Наставу у вери у србским народним вероисповедним школама дужан је предавати учитељ под надзором и управом дотичнога свештеника. У комуналним школама деци православне вере ову наставу дужан је предавати свештеник као катихета, али у колико овај на то сам неби могао доспевати, или не би га у месту било, дужан је под надзором истога предавати науку вере редовни учитељ, ако је син православне вере и ако је за то оспособљен.

Наставни предмети, који овамо спадају јесу : 1.) Прва основна настава у вери хришћанској, молитве, заповеди и символ вере. 2.) Библијске повести старог и новог завета. 3.) Читање и разумевање црквених књига, познавање значења службе Божије и светих обреда и основно црквено појање. 4.) Наука вере и благодетности хришћанске по учењу православне цркве. 5.) Читање и тумачење недељних и празничких евангелија и апостола и учење ових последњих.

У првом разреду учи се : 1. Очигледна припрема за прву наставу у вери уз кратке молитве. 2. Наука о једном Богу у светој тројници и знамење частнога крста. Ово се ради првог месеца школске године. 3. Приповедке о створењу света и о првим људма; о блаженом стању првих људи с' поуком о човечијем телу и о души, о рају, о заповести Божијој у рају, о првом греху и његовим посљедицама и о обећању избављења. Ови шест приповедчица са сходним поукама имају се другог и трећег школског месеца научити. 4. Повест о рођењу Христовом, о мудрим звездарима, о бежању у Египат и о повратку из Египта и о детињству његовом, о крштењу Христовом и како Исус благосиља малу децу. Ово се учи у другој половини трећег, затим целог четвртог и петог месеца.

*) На молбу једног школског надзорника из Хрватске и по жељи више свештеника и учитеља из троједне краљевне саопштавамо овде овај нацрт удешен особито према околностима комуналних школа, а на основу прописа, који су за србске вероисповедне школе од високог шк. савета у своје време издани, и по којима се србски учитељи при настави у вери у србским вероисповедним школама управљају. У.

Успоред са овим од трећег месеца почну се учити молитве на црквено-словенском језику са објашњењем, и то тога месеца: Молитва „Отче наш“ и „Богородице Дјво.“ Четвртог месеца молитва јутрења, молитве пре и после обеда, а петог месеца молитва пре снавања. У остале месеце понављају се библијске приповедке, и изводи се из њих наука за децу, и понављају се горње молитве и њихово значење.

У овом разреду за децу нема никакве вероисповедне учевне књиге. За учитеља су спомоћне књижице: „Прва настава у вери“ од Н. Ђ. Вукићевића у Панчеву 1879., по којој се све ово предаје, и „Упутство за прву наставу у вери“ од истога.

Ученици II. разреда, уз понављање свега, што се у I. разр. учило, имају да уче још и ово: 1.) Закон Божији и 10 заповеди Божијих на србском језику]. Ово се, уз понављање свега што је за почетак I. разреда прописано, учи 1. и 2. месеца. 2.) Главне повести из новог завета: благовести, рођење Христово, мудри звездари, бежање у Египат, младост Исусова, крштење, проповедање, молитва Господња и чудеса Христова и преображење; Исусе нахрани 5000 људи и благосиља малу децу. Ово се учи трећег, четвртог и петог школског месеца. Уз то се понављају све оне молитве, што су за први разред прописане и учи се познавање црквених писмена, читавање и разумевање речи. (Види „Црквено словенски буквар за II. разред“ стр. 1—37.). 3.) Другог полугодишта учи се наука вере на основу следећих библијских повести новог завета: Васкресење Лазарево; улазак Христов у Јерусалим; две највеће заповеди; предсказање Христово о другом долазку његовом и о страшном суду; Јуда издајник; тајна вечера; страдање Христово; васкресење и вазнесење Христово и повест о силазку св. духа. Свака се повест учи по једну седмицу, а узпored с њоме учи се символ вере у црквено-славенском тексту са објашњењем на србски. Шестог месеца уче се прва три члана символа вере. Седмога месеца уз допуну и понављање ових, учи се четврти, пети, шести и седми члан символа вере, а осмога остали чланови истога символа, успored пре свакога члана учи се дотична библијска повест новог завета. Деветог месеца уче се дела милости, тајне новог завета и остале молитвице. Уз то се једнако вежбају деца у читању и разумевању славенском по горњем буквару од стр. 37—96.

Сваки ученик II. разреда мора имати ове учебнике; а) „Прва настава у вери“ за православне србске ученике I. и II. разреда од Н. Ђ. Вукићевића (Панчево, код браће Јовановића 1879. — 10 повч.) По овоме предаје учитељ, а деца читајући у школи и на дому изучавају и понављају из ове књиге основе вере хришћанске; б) „Црквено-словенски буквар са читанком за II. разред основних школа одобрен од срб. народног црквено-школског савета“ (Нови Сад, књижара браће М. Поповића 1881.). Ова се књига има првог семестра од почетка до 37. странице, а другог семестра до свршетка прочитати и разумевати. Из ње се уче памтити и разумевати молитве (стр. 62—67.) а из ње се уче и црквене песме читати, разумевати и појати.

Први разред учи с другим мање црквене песме познавати и што

је лакше појати заједно. У другом разреду сваке се седмице учи по једна мања црквена песма.

За првих 8 недеља уче деца појати: Господи помилуй, тебѣ Господи, Подай Господи, Аминь, и прокимене васкресне по гласовима, и друге мале песмице црквене од једног стиха, као „Хвалите имя Господне; — Близи во Христа крестистесея.“ „Буди имя Господне благословено.“ Трећег месеца науче деца појати Богородице Дѣво (стр. 63.); Рождество твое Христе Боже нашѣ (стр. 73.) Сви язицы (стр. 82.). Четвртог месеца учи се Тропар Богоявленски: Во Јорданѣ (стр. 74.); даље од литургијског појања: Достојно и праведно естъ поклонитися; Святѣ, святѣ, святѣ.“ Шестог месеца учи се, уз понављање пређашњег, појати: Тебе поемъ; Видѣхомъ свѣтъ истинный и Общеє воскресеніе (стр. 77.) Седмог месеца уче се ускрше песме: Воскресеніе твое Христе спасе и Христосѣ воскресе (стр. 78.), а затим уз остале литургијске песме осмог месеца уче се тропари спасовски и духовски (стр. 80.) Деветог и десетог школског месеца понавља се све, што се за осам првих месеца научило. Свака духовна песма има се протумачити и на помет научити, а затим правилно појати заједно у скупу и посебице.

То је науковна основа за учење, разумевање и појање црквених песама у II. разреду. За наставу у вери и у појању одређено је сваки дан $\frac{1}{2}$ часа за оба разреда, ако су сви ученици православне вере и ако учитељ наставу ову предаје. Иначе барем по два часа седмично. За вештабање у црквеном читању пуждна су у другом разреду такође два седмична часа.

В.

МОЗАК И ГЛАВЕ У ЗЛИКОВАЦА.

На последњој изложби париској било је и 36 мозгова од гилотинаних зликоваца. Како је већ одавно наука, која не престаје истраживати узроке, зашто шта бива ставила и то питање: чини л' зликовац оно зло при здравом мозгу, или је по болести и дефекту којем на мозгу; то је узео Dr. Brodier те изложене мозгове и лубање заједно с описом личности и живота тих 36 зликоваца за специјалну студију, не бил то питање колко толко разветлио, и дошао је до врло знаменитих резултата, који су и за родитеље и учитеље врло важни, зато их и износимо.

Мерењем тих мозгова и лубања нашао је Dr. Brodier у сва 36 зликоваца главе дебље, шире, нег што су у других људи, а то по обичним назорима значи умну премоћ; и ако не стоји баш свуда, да је сваки с већим мозгом бистроумнији, а с мањим глушљи, ал је обично тако. Зна се извесно, да је мозак у дивљака мањи, нег у образованих људи; и у људи средњег века био је мањи, нег што је данас у истих народа; и данас је у простих људи мањи, нег у отличних грађана. По цифрама Dr. Brodier-а обично је мозга у 100 паризлија у 22 по 1300 до 1400 кубични центиметара, а од сто зликоваца само је у 11 тог мањег мозга; а већег мозга, по 1600 до 1700 кцм., само у 3 од 100 паризлија, а у зликоваца у 23 од 100. Најзад у добрих и поштених људи нема јачег мозга од 1900 кцм. а у зликоваца има га од 2000 и 2100 кцм. Dr. Brodier упоређивао

је те зликовачке мозгове и с мозговима учених људи, па није нашао ни у учених људи толико мозга. Декартов нема више од 1700, Волтин 1850, Лафонтенов 1950 кцм.

Одавно је констатовано, да снага, моћ разума стоји спред у мозгу, у челу. Још стари Грци претстављали су олимпијског Јупитра велика чела. На против, у зликоваца је чело тако малено, ниско, да у данашњих народа јевропских нема ни једног онако писка чела, као што је Dr. Brodier нашао у зликоваца. Само у људи из преисторијског доба зна се, да је чело тако малено и уско било. Чело у обичних људи је 100 мм. висине, у цивилизованих и у учених људи има и 110 мм. а у то 36 зликоваца не нађе Brodier ни у једног од 99 мм. На супрот главе у то 36 зликоваца беху с ушију дебље, више испуцане, од ува до ува шире, а ту је у мозгу снага ил моћ рада. У мирних људи су главе са стране, с ушију равне, плоснате, још и угнуте, атрофичне; а у немирних су испуцане, хипертрофичне. Уско чело, а с ува пунчаста глава, т. ј. мање моћи мишљења, а више моћи рада, то је карактеристика преисторичког човека, а то је глава, што је Dr. Brodier нађе у то 36 зликоваца.

Зашто су онаке главе у наших преисторичких предака биле, познато је. Живљење у дивљачком стању, у непрестаној опасности, особито од зверова, извело је јачи раст мозга с тих страна, где је моћ рада. У данашњем цивилизованом друштву нема више оне опасности, данас је јаче мишљење, па то изводи јачи раст мозга спред, с чела, а тим остају слабље оне партије мозга са стране, с ушију. По том су дакле зликовци, као људи заостали из преисторичког доба, ил као одуд пали у образовано друштво. Они су, као што се деси по неки комад наше питоме стоке те се измете онако дивљи тврдоглав, као што су му претци били, и мучно га је укротити.

Тим мерењима и испитивањима глава и мозгова дошао је Dr. Brodier до истих резултата као и тамничарски лекари својим биолошким белешкама о зликовцима. Dr. Nicholson енглески специјалиста вели за зликовце: њихов разум није у стању да задржи њихов нагон. Тупошћу идеја нису кадри да се заинтересују за опште корисну цел и према том да раде. Њихова радна моћ прене у најдрзовитије изгреде. У њих је себиčnost једини нагон рада. Једном речи: Зликовачка је карактеристика: мислена слабост.

Из тога се види, да зликовац може и да се роди. Организација, створ мозга начини га тим. Карактер оног преисторичког човека избије у неког и данас, као прапрадедством, атавизмом.

При том је знаменито још и то, да се у зликоваца нађу и други карактери оног дивљачког доба: тако је сујеверство, а тако је и она суровост, бруталност и бестијалност, исто, као што се то и данас у дивљака налази.

По том закључује Dr. Brodier као и Dr. Nicholson, да може човек да буде баш рођен за зликовца, наслетством, атавизмом, особито како се увек нађе међу претцима зликовчевим опет зликоваца.

Истина, 36 зликовачких мозгова врло је мален број, да би се могли стални закључци донети, ал је знаменито, како се то све судара.

Па кад може човек да буде за зликовца рођен, тим пре може зликовцем постати. Мозак у све 36 гилотинираних показује доиста дефект, и зликовство излази као последица тог дефекта. У 100 зликоваца нађе се само у 8 мозак привидно потпун, у 33 је очевидно непотпун, а у 59% болестан. Dr. Brodieг нашао је на лубањама тих зликоваца много трагова од озледа као и од неуредна, абнормна раста, нашао је чворуга и кривотина, асиметрија, пре времена сраштених на глави костију, уписа, и друго, и од то 36 нашао је у 14 трагова од запаљења мозга и то баш на тим партијама мозга, што су у зликоваца најјаче. Тако и у многих с ума сишавших нађе се глава баш на тим местима врелија, знак јачег рада у тим радним партијама мозга.

Још има да се наведе и то, да је при заједничко учињеном злочину у коловође јаче испунчена глава с ушију, нег у наговорена.

Може се дакле рећи, да је у закованих зликоваца увек мозак шанадан, и то у неких већ од рођења, наслетством, атавизмом, а у других по болести, развићем патолошким по рођењу. Околности друштвеног живота, васпитање и наука ил ових оскудица могу да учине, да се та склоност ил пре развије, ил у развићу спречи, и нема сумње, да многи постане злочинац и зликовац само зато, што није излечена му боља на мозгу и на глави, као што многи остане гурав, што није излечена боља му на ртењачи. —

После свега наведеног може ко запитати: па какво је отуда наравочуење, и на то је одговор: да та мерења и огледања главе нису баш онако невредна, као што неки држи да су, и да према том може многи од родитеља и могу учитељи много шта да спрече, да се не развије и не ојача с те зликовачке стране мозга, и да треба и родитељи при женитбама и удадбама да пазе и прече, да се не нађу из обе породице та зликовачка наслетства ил дефекти, нег да се мешањем с противнима ублажи и изведе мислена породица јача радом а радња јача мисленошћу, а особито да пазе они, који ћери имају, да не узму за зета човека ниска чела, а главе с ушију дебеле, док нису сасвим уверени о благости срца и душе, што је као и у риђокосих редак изузетак. (По листу „Die Natur.“) * *

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(*Генерални конвенат реформираних у Угарској*), који се састао 8. марта у Будапешти, избацио је без дебате немачки језик из броја обавезних предмета у учитељским школама. Даље је закључено, да се не оснивају т. з. грађанске школе, јер су те школе некорисне и нецелиходне. Ни у вишим девојачким школама неће бити немачки језик обавезан предмет.

(У *Новом-Сланкамену*) уписало се ове године у свакидашњу школу 27 м. и 28 жен., свега 55, од којих се касније пронашло, да је двоје муш. умрло; остаје дакле број учен. 53. Накнадно ступише у ову школу 2 м. и 1 ж. римокат. вере. Недељни је уписано 12 м. и 6 ж., свега 18 учен. (М. Б.)

(У *учитељске школе у Угарској*.) У Угарској било је 1879. год. 67 учитељских школа. Од ових било је државних 16 мушких и 6 женских;

римокатоличких 14 мушких и 8 женских; унијатске 4 мушке; православних 4; (од ових једна, у којој се и учитељице спремају); реформатске 4; еванђеличких аугебуршких 9; израњска 1; и приватна 1 учитељска школа. У свима овима било је 610 наставника. Ученика било је: у државним учитељским школама: 2094 (међу овима 813 женских); у римокатоличким 1173 (међу овима 409 женских); у унијатским 224; у православним 199, међу овима 40 женских; у калвинским 256; у лутеранским 289; у израњским 87; у приватним 9. — Укупно било је учитељских приправника 4331, међу овима 1271 женских. У свима учитељским школама било је 206 разреда, који су у 239 дворана смештени. Вештбаоница било је у 45 учитељских школа, а у 22 није било, него су приправници местне основне школе за вештбање своје употребљавали. Потрошено је на све учитељске школе 716,636 фор. Од овога је држава дала 544,580 фор., а вероисповеди 139,454 фор. Државне школе за мушке приправнике стоје 319,686 фр.; а за женске приправнице 221,620 фр. У државним учитељским школама издржавање и учење једнога приправника стоји државу 246 фр. 55 нов., а једне приправнице 272 ф. 72 н. (У сомборској срб. учитељској школи на једног приправника долази само 131 фр., а у горњо-карловачкој 375 фр. Ур.) Оспособљени су за учитељство: 1341; од ових у државним заводима 325 мушких и 260 женских.

(Учитељи у Швајцарској). У извештају о народном школству за прошлу годину, што га је саставило државно веће у Тургау, исказује се намера владина, да учитељски сталеж ослободи од измета, т. ј. од таквих, који у њиховим слободним часовима живе само забави и у место да младом и старом показују пример уредног и скрвеног (!) живота, губе својим понашањем и особношћу без добрих карактерних својстава уважење у дотичним општинама. Из наведених разлога отпуштена су већ два учитеља, четворо их је стављено на расположење а тројица су уз строг укор премештени на друга места.

(Закон о вишем женском образовању у Француској) гласи: Чл. 1. Уз припомоћ департмана и општина оснива држава заводе за више женско образовање. — Чл. 2. Ти су заводи екстернати. — На захтевање општинских већника и по споразуму истих са државом могу се и њима у везу довести и интернати. За њих важе исте наредбе као за више општинске школе. — Чл. 3. наређује издавање штинеидија. — Чл. 4. Настава обухвата: 1) морал; 2) француски језик, лепо читање и бар један (стран) жив језик; 3) стару и новију књижевност; 4) географију; 5) француску повесницу и преглед опште повеснице; 6) аритметику, основе геометрије, хемије, физике и природописа; 7) дијететику; 8. кућарство; 9. женски ручни рад; 10) познавање најважнијих закона; 11) цртање; 12) музику; 13) гомбање. — Чл. 5. Веронауку предају на захтевање родитеља дотични свећеници у заводу изван разредних часова. — Избор тих вероучитеља подноси се министру јавне наставе на одобрење. — Они не станују у заводу. — Чл. 6. Уз више женске школе може се установити педагошки течај. — Чл. 7. Ниједна ученица не може се примити у више женске школе, која не докаже испитом, да је подобна да прати предавања. — Чл. 8. Младе девојке, пошто сврше јавну вишу женску школу, полагају испит и

добијају диплому. — Чл. 9. Сваки завод има на челу управитељицу. — Предмете предају професори, који имају законом прописане сведоџбе. — Дано у Паризу 21. децембра 1880. Жил Греви. Министар јавне наставе Жил Фери.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

4. Čitanka za četvrti razred pučkih škola. U Zagrebu nakladom kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade. 1880. (Свршетак.)

На бр. 50. под насловом „Обћина“ говори се о путовима и жељезницама, затим од бр: 51 до 53. налази се кратки преглед Европе и европских држава. У чланку „Становници Европе“ под бр. 53 стоје озго на страни 95. ове речи: „Сви следбеници кршћанства нису остали уз католичку цркву, него јих се је готово трећина од ње одјенила; највише следбеници грчко источне цркве, а касније тако звани протестанти.“ Морамо се доиста чудити како су књижевници и власници у Хрватској могли допустити да се овака историјна неистина, којом се вређа побожно чувство свог православног света, у школску књигу увуче, те да се тим лажним извртањем историјског факта синови православне цркве као неки одметници жигошу, и да невина деца наша тим у школи науче омаловажавати и мрзити своју веру и своју цркву. Отлични свештеник римске цркве и професор опште историје на свеучилишту пештанском покојни Јован Рајзингер још као професор у лицеуму сегединском издао је 1838. године за потребу својих ученика на латинском језику знатне своје хронолошке табле, у којима је уз годину 863. означено разделење цркве овим њезним речма: „Ecclesia orientalis et occidentalis schismate scissae“, т. ј. „Црква источна и западна схизмом разделене. И у том је истом смислу и помирљивом духу говорио јавно професор овај и доцније 1847. и 1850. кад сам га ја срећан био слушати, а сада после толико година наша деца у својим народним покомунањеним школама морају учити на свом матерњем језику оваку погрду и неистину. Ми пакљивим чинимо православне архијереје наше у троједној краљевини на ове изразе, који су увршћени у читанке што их школска деца наша у Хрватској и Славонији сваки дан употребљују, и поуздано се надамо, да ће се они по светој својој дужности заузети, да се та црна љага са наше православне цркве достојно што пре скине, иначе можемо дочекати скорим савраћење нашега младог нараштаја у туђу цркву, што никако не би смело бити у ово просвећено доба наше! —

У цртама из општега земљописа вулкани се зову „сопке“ и каже се (бр. 57) да су Ивањски дани најдужи а ноћи најкраће, а то је по нашем пред видов дан а на 12 дана пре Ивањадне. Свакојако је ваљало у овој заједничкој читанци у обзир узети наш стари календар; јер се ми Срби по њему управљамо. Последњи предмет у овом одсеку „Земаљска кругља“ (на бр. 58), сасвим је добро изведен.

Трећи одсек садржи у себи цртице из повјести. Ту су историјни предмети: Књиготискарство (бр. 59), Криштоф Колумбо (бр. 60), Никола Јуришић (бр. 61) са завршним стиховима А. Качића из песме о обсади тврдиње Кисека. — „Илирски завод св. Јеронима у Риму“ (бр. 62) онет је тенденцијозни чисто римски чланак, којим се изставља тобожња срећа

Славјана у загрљају римске цркве. У лепој историčnoј приповедци „Никола Шубић Зрињски у Сигету“ (бр. 63) у место вјера Христова написано је (на стр. 115) „вјера Krstova“ (!). На бр. 65. долази Дубровник и његова слава. Бр. 66. говори о заслугама Хрвата у тридесетогодишњем рату. На бр. 67. је животопис Андрије Качића—Миошића. Затим се прича о другој обсади Беча (бр. 68), о ослобођењу Угарске и Хрватске од Турака (69) и о принципу Еугену Савојском (бр. 70), који је победио Турке код Зенте (sic.) у Угарској. Обширно је изведен животопис Марије Терезије (бр. 71) и у њему спомињу се 30.000 хрватских јунака, које у редовитој царској војсци, које као передовита чета под именом: Тренкови пандури. Врло је лепо изведена слика из живота заслужног писца славонског Матије Анте Релковића (бр. 72) са огледима из његовог Сатира. — Иза тога су цртице из живота Јосипа II. (бр. 73) и Фрање II. (бр. 74), у овом последњем спомиње се и родољубни рад Људевита Гаја, који је зачео издавати хрватске новине и тискати поучне књиге уз припомоћ многих других, жарких и разумних родољуба. — На бр. 75. под насловом „Хрв. и Слав., Угарска и Аустро-Угарска“ говори о државноправном одношају ових земаља. На бр. 76. излаже се „Језгра хрватскога устава“; под бр. 77. изложена су „Обћа права и дужности свакога држављанина“, а бр. 78. унознаје нас са правосуђем, и са кр. судовима у Хрватској и у Славонији. Са овим се завршују историчне цртице и поуке о уставу и о правима грађана у Хрватској и Славонији.

Одсек четврти садржи у себи лепе црте из природописа и у сваком обзиру добро је уређен. Од сисара овде су представљени: Мајмун, лав, соб или сјеверни јелен, дева, слон, кит и дупин (у место делфин) или плискавица (од бр. 79 до 85); од тица представљене су орао, ној и колибрић (86—88); од водоземаца крокодил и змије (89 и 90); о рибама гласе предмети: Туна и тунолов (бр. 91), слеђ (92) и кучак или морски пас (93.) Држимо да би ваљало, да се каже како се те рибе у Славонији и у Срему зову, иначе остају ова имена посве непозната, нити ће их деца наша из читанке сазвати моћи, па онда бадава ће и читати. На бр. 94. представљени су мрави; бр. 95. под насловом: „Дудов свилац“ доноси опис свилене бубе; бр. 96. говори о бисерници и овоме су придодате мудре речи за бисер; бр. 97. износи нам опис спужве т. ј. сунђера. Преглед царства животињског завршује се с казивањем, како дуго живе животиње и са поучним стиховима под насловом: „Три рјечи, које уче познавати и поштовати три највеће светиње: Бога, матер и домовину.

Предмети од бр. 100—106 доносе описе из царства растинског; ту нам се износи кава која расте на кавовцу; пиринач или рижа, маслина, лан и конопља, памучњак и сладоровац (т. ј. шећерна трска); у последњем чланку, спомиње се и шећерна рена, која се овде зове бурак и каже се да је налик цикли (ваљда „свекли“). За овим долази преглед биља (106). Овај чланак врло је ваљано изведен и у њему је особито то хвале вредно, што се отровне биљке називају и србски и хрватски н. пр. кукута (цволина), кужњак (татула) пустикара (напрстњак црвени). На ово је ваљало да се свуда називо у таквим читанкама као што су ове, за које би се хтело да из њих уче деца не само у оне три хрватске жупаније (загребачкој, varaјдинској и

крижевачкој) него и у осталој Хрватској и Славонији, где се мало другогачије т. ј. србски, или ако се хоће славонски, шокачки и буњевачки, али не хрватски говори.

Завршује се овај одсек са описима: Злато и сребро, уз то су врло zgodно придодате мудре речи за „злато“ (бр. 107); жива (бр. 108); бакар или мјед (бр. 109); креда (110); алем и туха (графит бр. 111). Напоследку (на бр. 112) излаже се преглед рудства.

Пети одсек посвећен је природословљу. Он садржи у себи 15 расправа (од бр. 113 до 131). На првом је месту говор о ваздуху, који се овде зове зрак или уздух. У свези са овим описује се тлакомер (барометар) (бр. 115); затим се говори о топлини (116), о добрим и лошим водилима топлине (117), како се гаси ватра (118; о свијетлећем плину (119); о горењу у пећи (120) и о паростроју (121). Иза овога долази расправа о звуку (122), а бр. 123 доноси нам: „Свијетло (светлост) и овде се зраци називају по хрватском обичају траци свијетла.“ Дуга нам се представља под бр. 124. Затим следе расправе о магнету (125) о муњини (126), о бури (127), о муњоводу (128); муњина се буди и дотиком (129). О брзојаву расправља се под бр. 130, а последњи број у петом одсеку носи наслов „Свачему је свој узрок.“ У колико нам је мило што можемо своје признање изјавити, да се и овај пети одсек како богатим избором поучног градива тако и садржајем отликује, и да је и разговетно написан, у толико нам је већма жао, што смо принуђени потужити се на замршен језик и необичне а често и неестетичне изразе, који су употребљени у последњем предмету овога одсека (бр. 131), као што су: *фржиуги*, цопрница, лагви, сирхли, цоприја, цопрњак и т. д., које би морали учитељи по речницима тражити а многе не би ни тамо нашли, па напоследку ако би се и то учинило, онет би већи део тих речи деци на подемех и на саблазан служити морао, а таквих речи у школској књизи никако не ваља да буде.

Врло је обилан у упутствима за земљорадњу одсек шести ове читанке (од 132—147), у ком се налазе ови одабрани предмети; ратар (132); домаћица (133); момак и девојка, њихове дужности према родитељима и господарима, и њихове радње у кући и у газдинству (134); земљиште (135); орање (136); сјетва (137); ратарска песма (138); жетва (139); виноградар (140); вртларство (141); воћарство (142) и у овом напосе: „сјемениште, цјениљњак,“ оплемењивање; сјенокоша (бр. 143); о гојењу стоке (144); млјeko и све што је од њега (бр. 145) и гојење пчела (бр. 146). — Прочитавши ове предмете признати морамо, да су они ваљано израђени и да ће моћи служити на велику корист у руци одраслије младежи особито у повторној школи оваки поучни и за радени живот велеважни предмети. Но и овде се подкрадоше неки специјално хрватски изрази, који се намећу и деци из наших крајева, где им нема ни спомена, и где су гдекоји од њих били смешни, као што: су блазина и дудук (стр. 246), сдушне радилице, (стр. 248); такви људи нити не мисле (стр. 253), у место лепшега „и не мисле“; сиврне (257); „грожђе се ждимље у жди маљницах“ те се улије у лагве (стр. 260); *најчишке* вино (стр. 260); „што се *раби* за храну“ „зелиње“ поњ, шалата, корун, першин, циклу“ (види стр. 262 и 263 и даље), а тако је и оно скоруп се плошиче, сирпина

огмиче; — мухот, тучењац, разузуњенац и т. д. (види стр. 270 и 271), и многе друге.

У последњем су одсеку поуке о чувању здравља и неговању болесника. После уводног чланка под насловом: „Нешто о здрављу“ (бр. 147) који је намењен да како само Хрватима и Хрватицама (види стр. 274), долазе мудре речи о здрављу, у којима се каже да су: „Крух и вода главна нам храна, пак зато и молимо драгога Бога: „Крух наш свагдањи дај нам данас!“ — Затим долази храна из билинства (148); храна из живинства (149); пило (у место пиће). У чланцима: Чист и покварен зрак (151); крећи се и ради (152); тјелу треба и починка (153) и одјело помаже здрављу (154) има много красних дијететичких поука; само је штета што се и у овима местимице налази за нас Србе непознатих речи и чудних израза, као: „ладањски свјет (стр. 289); латци (290); попружци (291); жганица (стр. 284) задушно (у место загушно); шешири имају крила (стр. 291) и т. д. Завршује се овај последњи део читанке с поуком како ваља болеснике неговати (бр. 155).

Читанци је овој придодата Словница, у којој је по правилима методике изложено градиво за учење граматике и за вештбање у писменим саставцима. Словница се дели на осам одсека. У првом понавља се поука о простој реченици; у другом се говори о разширеној реченици; у трећем о састављеним, у четвртном о стегнутим, у петом о покраћим реченицама; у шестом одсеку упознају се деца са употребљењем глагола у творном и трпном облику, са начинима и временима глаголеким и са заменом временâ и начина. Седми одсек учи о творби речи, а осми учи правопису.

Свуда су изведене најпре задаће за углед, из којих се постепено изводи на врло лак и удесан начин познавање граматичних правила; само је штета што се и овде налази неколико чудних назива и неправилности, као доњуњак (стр. 297); изречне сглобе (стр. 307); Драги стрец! (у V. падежу) и „Јучер сам нашао на цести једнога великога ножа (види стр. 304), а особито су смешни називи: Чрквња, чрквњониквња, двоиквња и пиквња (стр. 327—329)“ у место красних наших назива: запета, точка са запетом, двоточка и точка. Доиста се чини, као да се са оним рогобатним називима намеравала нека шала у школе уводити, којој ту никако места нема! —

Словници су придодани „Писмени саставци“ (од стр. 333—350); у којима се налазе под А) образци за посланице, честитке, молбе, захвале, изговори и позивнице, сажалнице, а после ових долази поука о градиву, слогу и спољном облику посланица; под В) излажу се образци пословних листова, као што су: Наручбенице, понуднице, опоменице, молбенице, и уз то сходна поука; напоследку под С) излажу се образци за рачуне (контњ) намире, пријамнице, оставнице, одречнице, задужнице, уступнице и сведочбе, а сваком образцу придодата је сходна поука за састављање дотичног пословног листа. Овај последњи део додатка к читанци врло је добро израђен и моћи ће како учитељима при настави од користи бити, тако и ученицима за учење, подражавање и вештбање послужити.

Из свега се види да је ова велика читанка доста ваљано израђена и да се пазило у њој мало боље на језик а особито, да се није у неким чланцима тендендиозно истицало хрватство и хвалење римске вере, а за-

постављање православне, то би ова читанка задаћи, којој беше намењена, одговарати могла. — Овако у садашњем свом облику може она само у чисто хрватским школама од несумњиве користи бити и тамо јој доиста и ми најбољу срећу желимо.

Наша србска деца требају своју србску читанку, за ученике четвртог и висњих разреда срб. народних школа и ми од свег срдца препоручујемо, да се наши педагошки прваци постарају, да нам што скорије читанку за нашу србску децу напишу, у коју би по начину у овој хрватској читанци употребљеном ушле и црте из земљописа повестнице с поуком о правима и дужностима грађана, природописа, природословља, земљоделства и поуке о чувању здравља; по у којима би имале места добити најкрасније моралне приповедке и поуке, одабране народне песме познавање србског црквеног и народног живота и махна, којих нам се чувати ваља. На сваки начин ваљало би да се и тој нашој читанци по начину ове хрватске придода основа за учење граматике и писмених са-ставака. Таква би читанка могла онда послужити и за употребење у V. и VI. разреду (106). Народних и у повторној школи нашој. В.

Р А З Н О.

(*Пријатељ учитеља.*) Фрања Трол, печујски каноник, оставио је по гласу његове опоруче, која је штампана у 5. бр. „Гласника босанско-сремске бискупије,“ 20.000 фр., да се од интереса награде сваке године 22 најбоља учитеља. (Н. Љ. М.)

(*Пређеосвећена служба*) започиње се у Сомбору у 11 часова, те тако у то време по свршетку школских часова ученици и ученице свију овдашњих србских народних школа са својим учитељима на овим светим службама редовно присутствују, а почевши од друге седмице поста при-правнице под управом приправника III. разреда Димитрија Ђорђевића умилним гласом и у лепом складу поју на истим службама дивне оне химне: „Нњиѣ силы небесњи“ и „Вкусите и видите.“ Ово служи на уз-вишење побожнога чувства и често виђамо сад најотменије госпође на овим службама. — Ваљало би да се по смислу устава црквеног и са об-зиром на школске часове и на други мести у ово доба држе пређеосвећене службе, на би могла онда деца наша и из комуналних и туђих школа, на и из средњих школа на ове службе без уштрба својих школских дуж-ности а ради духовног сазидања свог и народног долазити. В.

(*Опело руског цара*) обављено је у Петропавловској саборној цркви 15. марта. У присуству царске породице и страних принцева и најотме-нијег света, службу Божију одночео је у 11 часова митрополит Исидор с ученим протојерејима: Јоаном Рождественским, Јосифом Васиљевим, Јани-шевим и многим другим свештенством. После службе било је опело. Три митрополита и 4 архијереја а за овима три протођакона и остали при-четници стајаху на амвону чело главе покојног цара, који је у откривеном гробу (ковчегу) лежао на сред цркве; с лева стране до архијереја духов-ник покојног цара протопресвитер Бажанов с митром на глави и шест других митроносних протојереја, и неколико архимандрита, а за њима остали протојереји и свештеници. С десна био је нови цар, царица и њи-

хва породица. Опело је православно и по себи дивно, али у овај мах духовне песме и дивни обреди свете цркве наше дјејствоваху побожно и умилително на срдца свију слушалаца па и страног отменог света. Кад се започе појати: „Придите последне цѣлованіе“ приступи цар, целива покојнику руку и опрости се с њиме, то исто учине и сви чланови царске породице. Затим протодјакон провозгласи „Вјечнују памјат“ а сви присутни клечећи на колени помолу се Богу за душу упокојеног страдалца; после тога цар покрије лице покојниково порфиром и са својом браћом и страним принцевима однесе ковчег покојников до гробнице, над којом митрополит новгородски пошкропи покојника у трипут светом водицом и поспе земљом; то исто учини и цар и остали чланови породице, а затим се заклопац на ковчег стави и овај се у гробницу спусти уз тужно појање. — У пол два часа свечаност се ова завршила, а у вече већ је гробница била покривена плочом и над њом је стављена икона „Нерукотвореног образа Спаситељвог.“ — У исто време у Исакијевској саборној цркв. служена је служба и панихида (парастос) у присуству десет тисућа народа и један протојереј говорио је слово; бугарски ђаци и официри давали су у исто доба у Казанској цркви панихиду цару Ослободитељу свом, а на самом месту грозног убиства пред иконом матере Божије држали су панихиду јединоверци старообредци руски. На свом ће се месту скорим на добровољне прилоге подићи црква а у близости њеној добротворни заводи за васпитање сирочади и за бесплатни стан сиромашних раденика. (Из Н. В.)

(На женској гимназији у Софији) постала је, како дознаје „Н. и.“, ревноатељницом гђца Клотилда Цветишићева, родом Хрватица и бив. учитељица загребачке више девојачке школе. Генерални инспектор школски у Бугарској је Стојанов, који је полазио прашко свеучилиште. Опште се хвали његова ревност и подобност.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

Тражи се учитељ у месту Пивница у Бачкој. Плата је 105 фр. готових, $\frac{1}{2}$ сепије ораће земље, $4\frac{1}{2}$ јутра јарошке земље, 25 мер. жита, 41 фунти соли, 100 фунти говеђине, 16 фунти свећа, 3 хв. дрва, 3 хв. сламе. 1 меров насуља и слободан стан са баштом. Од укона 50 нов. Рок до 15. апр. по српском. Молбенице се шаљу месном шк. одбору у Пивница.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Прикази више новијих књига, које су нам послате, изаћи ће у идућем броју. — Г. М. А. Србину Босанцу у Приједору. Пошто сте тако јако „жедни науке“ слаћемо Вам лист у по цене, али бесплатно не можемо.

 Још се могу добити сви бројеви „Школскога листа“ од ове године.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.